

**Особливості тінізації сфери креативних послуг в Україні:
напрями її подолання**
С. Д. Щеглюк
Аналітична записка

У аналітичній записці обґрунтовано потребу у стимулюванні розвитку сфери креативних послуг України для зміцнення їх впливу на економіку та підвищення позиціонування країни у світовому рейтингу Глобальний індекс інновацій. Встановлено наявність значної частки тінізації креативних послуг, проаналізовано її причини та запропоновано шляхи детінізації у частині покращення статистичного обліку та переліку видів економічної діяльності, що належать до креативних індустрій в Україні, удосконалення умов фіскалізації для самозайнятих та фрілансерів, умов зайнятості працівників креативних послуг. Здійснено критичний огляд основних стратегічних документів національного (Національна економічна стратегія на період до 2030 року, Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки, Експортна стратегія України («Дорожня карта» стратегічного розвитку торгівлі) на 2017-2021 роки) та секторального (Довгострокова стратегія розвитку української культури – стратегія реформ) рівнів та запропоновано розроблення окремої Стратегії розвитку креативних індустрій України на період до 2027 року із врахуванням механізмів детінізації зайнятих у них, стимулювання крос-секторальних взаємодій, належної державної підтримки креативним індустріям з високою зростаючою віддачею та інноваційністю.

Актуальність оцінювання рівня тіньової економіки регіонів України у сфері креативних послуг (далі – СКП) зумовлено в першу чергу значними структурними та економічно-соціальними змінами, що відбулися протягом останніх восьми років (військовим конфліктом на сході України, девальвацією національної валюти, втратою частини українських територій, переформатуванням векторів ринків збуту продукції креативних індустрій, трудовою міграцією «мізків», депопуляцією, підписанням Угоди про асоціацію з ЄС і взяттям низки зобов'язань у сфері культури (2017 р.), децентралізацією культурного сектору, диджиталізацією, підключенням до глобальних ланцюгів доданої вартості та світовою пандемією COVID-19), а також необхідністю перегляду методик оцінки масштабів тіньової діяльності, оскільки наявні оцінювання рівня тінізації не повною мірою враховують діяльнісно-видові особливості економіки, а сам сектор креативних індустрій через свою недавню інституціалізованість в Україні не було комплексно проаналізовано на предмет тінізації. Оцінювання рівня тінізації СКП здійснювалось за авторським дослідницьким підходом відповідно до наявної статистичної бази розрахунку економічних показників на рівні КВЕД-2010 для видів економічної діяльності сектору креативних послуг, секцій J, M, P, R, об'єднаних спільною рисою креативності та високою інтелектуальною складовою у створенні та наданні таких послуг.

Креативні послуги України у контексті міжнародної торгівлі, що передбачають визначення переваг та слабких сторін «креативної складової», входять до субіндексу в розрахунку Глобального індексу інноваційності (ГІ). За період 2013-2020 рр. Україна показала суттєвий прогрес за креативною компонентною ГІ, піднявшись з 81 позиції до 45-ої, тоді як загальний показник ГІ змінився з 71-ої до 45-ої на тлі зменшення кількості країн в оцінюванні (рис. 1). За результатами оцінювання у 2021 р. Україна посіла 49 місце у цьому рейтингу, за креативною

складовою – 48. Зазначені позиції в рейтингу слугують додатковим підтвердженням вагомості значення СКП у розвитку інноваційності, конкурентоспроможності держави. Окрім того міжнародна торгівля послугами розвивається швидшими темпами, ніж зовнішня торгівля загалом, під впливом комп'ютеризації, інформаційних технологій, лібералізації та цифровізації ринку фінансових і страхових послуг тощо.

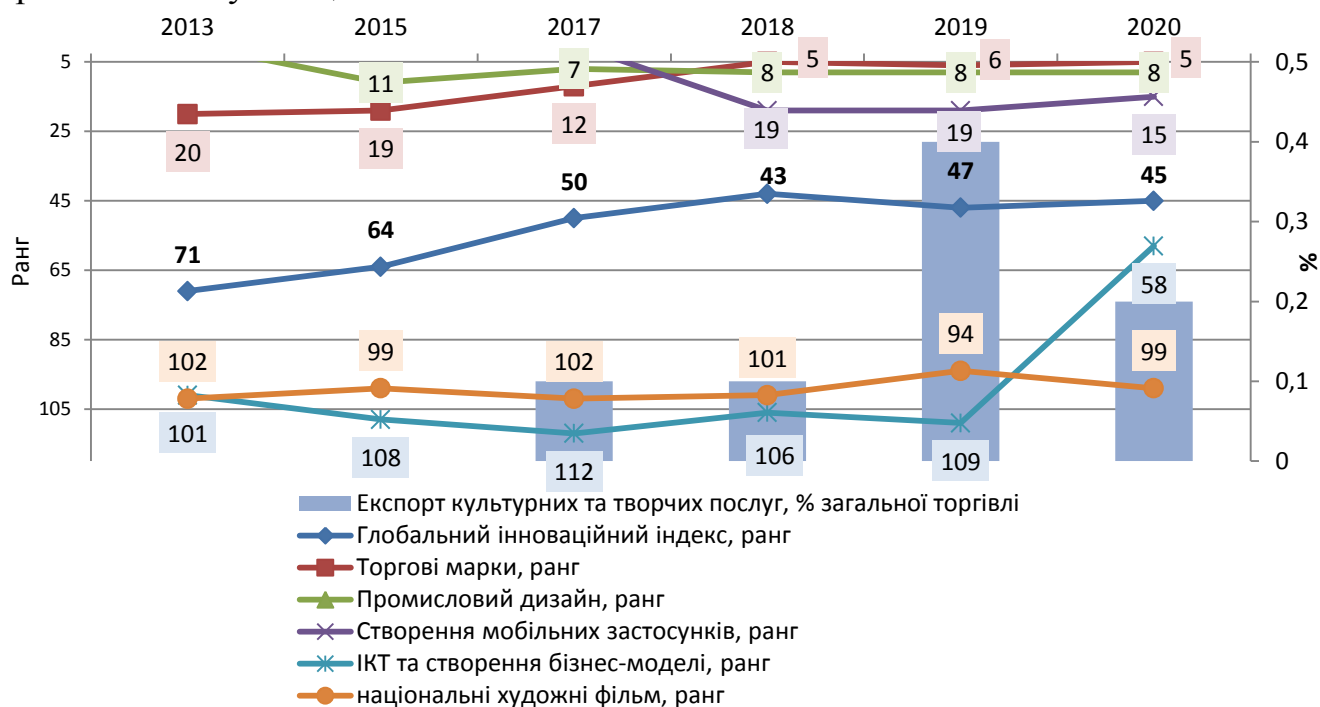

Рис. 1. Динаміка позиції України у рейтингу Глобального індексу інноваційності (ГІІ) за складовими «Нематеріальні активи» та «Креативні товари та послуги» креативної компоненти ГІІ за період 2013-2020 рр.

Джерело: складено автором за ¹.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України² (далі – КМУ) затверджено не лише перелік видів діяльності, а й 12 укрупнених напрямів креативних індустрій (КІ), які об'єднані між собою: народні художні промисли; візуальне мистецтво; сценічне мистецтво; література, видавнича діяльність та друковані засоби масової інформації; аудіальне мистецтво; аудіовізуальне мистецтво; дизайн; мода; нові медіа та інформаційно-комунікаційні технології; архітектура й урбаністика; реклама, маркетинг, зв'язки з громадськістю та інші креативні послуги; бібліотеки, архіви та музеї. До пріоритетних напрямів розвитку креативних індустрій на найближчий період віднесено народні художні промисли (далі – НХП), для яких у 2021 р. розроблено «Концепцію Державної цільової національно-культурної програми

¹ Cornell University, INSEAD, and WIPO (2013): The Global Innovation Index 2013: Innovation Feeding the World, Ithaca, Fontainebleau, and Geneva. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/economics/gii/gii_2013.pdf; Cornell University, INSEAD, and WIPO (2015): The Global Innovation Index 2015: Effective Innovation Policies for Development, Fontainebleau, Ithaca, and Geneva. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_gii_2015.pdf; Cornell University, INSEAD, and WIPO (2017): The Global Innovation Index 2017: Innovation Feeding the World, Ithaca, Fontainebleau, and Geneva. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2017.pdf; The Global Innovation Index 2020: Who Will Finance Innovation? Cornell University, INSEAD, and the World Intellectual Property Organization, 2020. Cornell University, INSEAD, and WIPO (2020). URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2020.pdf.

² Про затвердження видів економічної діяльності, які належать до креативних індустрій : Розпорядження Кабінету Міністрів України № 265-р від 24 квітня 2019 р. № 265-р. Урядовий портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/265-2019-%D1%80#Text> (дата звернення: 01.09.2020).

розвитку народних художніх промислів на 2021-2025 роки». Однак серед переліку видів економічної діяльності, визначених КМУ як креативні індустрії, відсутні такі види діяльності, що характеризують власне НХП: С.13 Текстильне виробництво; С.14 Виробництво одягу; С.16 Оброблення деревини та виготовлення виробів з деревини та корка, крім меблів; виготовлення виробів із соломки та рослинних матеріалів для плетіння; С.17 Виробництво паперу та паперових виробів; С 32.4 Виробництво ігор та іграшок. Втім масове виробництво за вказаними видами економічної діяльності також не належить до НХП, головними ознаками яких є технології виготовлення, крафтовість, кастомізація, відродження ремесел на натуральній сировині, автентичність, обмежені обсяги масштабування тощо. А тому до проєкту Державної цільової національно-культурної програми розвитку народних художніх промислів на 2022-2025 роки слід додати розширений перелік видів економічної діяльності, що стосується креативних послуг.

У Законі України «Про культуру»³ визначено, що «креативний продукт – це товари та послуги, що створені/надані за результатами культурного (мистецького) та/або креативного вираження і мають високу додану вартість». Отже, у самому креативному продукті за результатом кінцевої діяльності виділяють окремо креативні послуги. З огляду на такі зміни, перелік креативних видів економічної діяльності потребує перегляду та встановлення чітких критеріїв віднесення креативного продукту до товарів чи послуг, особливо в умовах дематеріалізації та цифровізації креативних індустрій, а також для співставлення з міжнародними даними зовнішньоекономічної діяльності.

Розрахунок показника тінізації СКП.

Неформальна економіка – це сегмент тіньової економіки, що виявляється в дозволеній, але формально не зареєстрованій, а отже і не залученій до офіційної статистичної звітності економічній діяльності. І саме цей сегмент тінізації перебуває у фокусі авторського дослідження з огляду на специфіку розвитку СКП у світі, Україні, її регіонах та містах. За даними першого звіту компанії Ернст енд Янг щодо глобального аналізу культурних та креативних індустрій⁴ неформальна економіка розглядається як постачання товарів та послуг в обмін на оплату, але яка не покривається або недостатньо покривається офіційними угодами, серед яких продаж несанкціонованих культурних товарів та послуг (несанкціоновані копії книг, «піратська» музика тощо). Неформальна економіка у СКП поділяється на піратство, контрафакт і «власне неформальну економіку». Виділяють фізичне та цифрове піратство. Фізичне піратство – виготовлення несанкціонованих (піратських) копій креативних товарів та послуг, захищених авторським правом, їх поширення і продаж. Цифрове піратство – несанкціоноване поширення захищених творів в Інтернеті. Вплив цифрового піратства на СКП оцінюється як втрата доходів підприємцями, а не як грошова транзакція.

Міжнародна компанія MUSO щороку публікує дані щодо несанкціонованих

³ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо державної підтримки сфери культури, креативних індустрій, туризму, малого та середнього бізнесу у зв'язку з дією обмежувальних заходів, пов'язаних із поширенням коронавірусної хвороби COVID-19 : Закон України «№ 692-IX, 16.06.2020 р. ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/692-20#Text>. (дата звернення: 26.08.2020).

⁴Cultural times.The first global map of cultural and creative industries. Ernst & Young Global Limited. 2015. [https://en.unesco.org/creativity/sites/creativity/files/cultural times. the first global map of cultural and creative industries.pdf](https://en.unesco.org/creativity/sites/creativity/files/cultural%20times.%20the%20first%20global%20map%20of%20cultural%20and%20creative%20industries.pdf) (C.13).

дій стосовно авторського контенту в Інтернеті 196 країн, що дає можливість компаніям і правовласникам долати цифрове піратство. За даними MUSO, Україна у 2020 р. за кількістю відвідувань піратських сайтів посіла шосте місце, у 2019 р. – сьоме, а у 2014 р. – четверте. Пандемія COVID-19 сприяла збільшенню нелегального використання медіаконтенту та зростанню піратства. Експерти вітчизняного медіаринку стверджують, що рішення у сфері боротьби з піратством мають бути комплексними, націленими на активізацію механізмів захисту інтелектуальної власності⁵. Водночас слід впроваджувати масштабні просвітницькі заходи та роз'яснення небезпеки для споживачів внаслідок споживання піратського контенту. Спеціальний звіт 301 (Special 301 Report), в якому подано огляд стану порушення авторських прав у країнах світу, підготовлений Торговим представництвом США (USTR), відмітив, що Україна у 2019 р. залишалася в пріоритетному списку нагляду через численні онлайн та фізичні способи порушення авторських прав⁶; у 2018 р. Україна перебувала на десятому місці такого списку, у 2019 р. – на дев'ятому, у 2020 р. – на восьмому⁷. Такі позиції України не сприяють надходженню інвестицій, справедливому доходу продуцентів креативних товарів та послуг, закріплюють негативний імідж держави та знецінюють всі намагання державного врегулювання захисту авторських прав, що було досягнуто у 2017-2019 рр.⁸.

Власне неформальна економіка у СКП характеризується платним наданням товарів і послуг, в основному поза офіційним обліком. Водночас вона не розглядається як злочинна діяльність, адже передбачає торгівлю креативним контентом через неформальні канали поширення⁹ з метою оптимізації оподаткування. Такий погляд на тіньову економіку не означає нівелювання заходів з детінізації. Тіньова економіка в Україні не протистоїть формальній економіці, а тісно інтегрована в неї, монополізована та корумпована. Метою здійснення неформальної економічної діяльності є виживання та отримання певних перспектив розвитку бізнесу на початковому етапі. Окрім того, збільшення масштабів тінізації сектору СКП призводить до корупції та появи екстрактивних інститутів, які створюють доступ до креативних комерційних послуг лише для «своїх», що суперечить логіці інклюзивного розвитку та сприяння доступу до базових креативних послуг для всіх без винятку.

Низка вітчизняних досліджень, присвячених розвитку СКП лише *опосередковано* оцінюють рівень його тінізації, обмежуючись припущеннями або необґрунтованими даними. У методологічному плані авторське дослідження базувалося на адаптованому методичному підході до визначення переліку креативних послуг на рівні секцій за КВЕД-2010, визначенням рівня тінізації СКП за

⁵ Скуратовский Б. В 2020 году пиратские web-сайты по всему миру посетили 130 миллиардов человек. В лидерах – США, Россия и Китай. 09.02.2021. Медіасат. URL: <https://mediasat.info/2021/02/09/piratstvo-v-2020-muso/>

⁶ Нікулеско Д. Як правовласники борються з онлайн-піратами. 01.11.2019 р. Українська правда: сайт. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2019/11/1/653206/>

⁷ 2021 Special 301 Report. Office of the United States Trade Representative. URL: [https://ustr.gov/sites/default/files/files/reports/2021/2021%20Special%20301%20Report%20\(final\).pdf](https://ustr.gov/sites/default/files/files/reports/2021/2021%20Special%20301%20Report%20(final).pdf).

⁸ Нікітченко І. Знову двійка. Україна в десятці «піратських» країн світу. НВ. 09.05.2020 р. URL: <https://nv.ua/ukr/biz/experts/nelicensiyniy-soft-i-piratskiy-kontent-ukrajina-znovu-ocholyuye-reyting-krajn-z-porushennyam-avtorskih-prav-50087206.html>

⁹ Cultural times. The first global map of cultural and creative industries. Ernst & Young Global Limited. 2015. [https://en.unesco.org/creativity/sites/creativity/files/cultural times. the first global map of cultural and creative industries.pdf](https://en.unesco.org/creativity/sites/creativity/files/cultural%20times.%20the%20first%20global%20map%20of%20cultural%20and%20creative%20industries.pdf) (C.28).

методом збитковості підприємств, за затвердженою методикою Міністерства економіки України у 2009 р.¹⁰ (зі змінами у 2021 р.)¹¹.

Для цілей дослідження використано агреговані показники за чотирма секціями за КВЕД (такий підхід апробований вітчизняною практикою¹²). Розрахунки тінізації сфери КП України за методом збитковості підприємств¹³ у 2019 р. визначили її на рівні 22% ВДВ країни, що на 7 в.п. менше, ніж у 2013 р. У регіональному вимірі найвищий рівень тінізації у 2013 р. спостерігався у Донецькій області (41%), м. Києві (39%), Київській (33%) та Дніпропетровській областях (28%). Всі решта областей мали показник тінізації нижчий за загальноукраїнський (рис. 2).

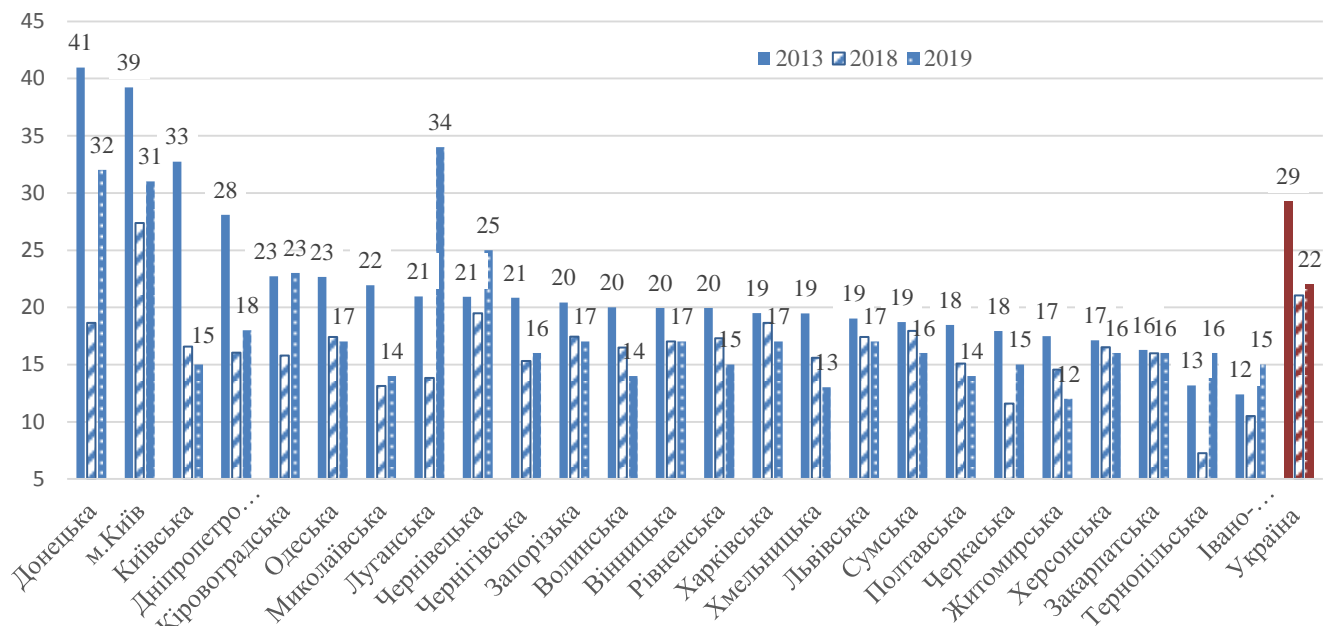

Рис. 2. Динаміка рівня тінізації сектору креативних комерційних послуг за регіонами України у 2013, 2018-2019 рр., %

Джерело: розраховано автором за даними¹⁴

Найнижчий рівень тіншової економіки був у 2013 р. в Івано-Франківській області (12%). У 2018 р. серед регіонів з вищим за загальноукраїнський показник у 21% був лише у м.Київ (27%). Це підтверджує значну концентрацію субсектору та споживачів послуг у столиці, а також містоцентричний характер просторової організації креативної економіки. У 2019 р. головним трендом було збільшення кількості збиткових підприємств сфери та зростання рівня тінізації. Найнижчий рівень тінізації у 2019 р. було зафіксовано в Житомирській (12%) та Хмельницькій областях (13%). Причому таке зниження відбулося внаслідок скорочення кількості підприємств

¹⁰ Методичні рекомендації розрахунку рівня тіншової економіки. Наказ Міністерства економіки України 18.02.2009. № 123. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text> (дата звернення: 01.09.2018).

¹¹ Про внесення змін до методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня тіншової економіки : наказ мінекономіки від 20.01.2021 № 104. Міністерство економіки України: сайт. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=dce6fa7f-5a76-4112-8740-a8e24533a24f&title=NakazMinekonomikiVid20-01-2021-104-proVnesenniaZminDoMetodichnikhRekomendatsiiSchodoRozrakhunkuRivniaTinovoiEkonomiki>

¹² Харламова Г., Гуменна О. Креативність врятує: уроки для України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2018. № 1(196). С.76-84. (С.80). Сайт Вісника КНУ. URL: <http://oaji.net/articles/2017/3733-1527621634.pdf>.

¹³ Про затвердження Методичних рекомендацій розрахунку рівня тіншової економіки: наказ Міністерства економіки України №123 від 18.02.2009 р. *Законодавство України*: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0123665-09#Text>

¹⁴ Державна служба статистики України. URL: ukrstat.gov.ua.

сфери. А найвищий рівень (34%) спостерігався в Луганській обл., що значно перевищувало середньоукраїнський показник – 22%. Зростання рівня тінізації сфери КП у 2019 р. порівняно з 2018 р. зафіксовано практично в половині областей України, окрім Київської, Одеської, Запорізької, Волинської, Вінницької, Рівненської, Харківської, Хмельницької, Львівської, Сумської, Полтавської, Житомирської та Херсонської. У останніх зниження рівня тінізації пояснюється як скороченням кількості підприємств сфери, так і розподілом цих підприємств за складовими (секціями КВЕД), які по-різному реагують на законодавчі ініціативи та впровадження заходів щодо детінізації підприємницької діяльності. Вищі показники тінізації спостерігалися у регіонах з високим рівнем соціально-економічного розвитку та більшою концентрацією підприємств аналізованих видів економічної діяльності.

Вплив карантинних обмежень у 2020 р. на економічну активність підприємств відобразився у скороченні фінансових результатів діяльності підприємств сфери КП через їх часткове чи повне закриття, перехід на неповну та дистанційну зайнятість, перепрофілювання, цифровізацію, що призвело до звуження як офіційного так і нелегального доходу, сприяло формуванню нових каналів тінізації за умов блокування традиційних. За обраним методичним підходом визначення рівня тінізації СКП за збитковістю підприємств було вперше отримано результати, які можна приймати як допустимі та релевантні в даних умовах забезпечення статистичними даними та похибкою самого методу, який не враховує фінансові результати діяльності значної кількості підприємств, які зареєстровані як ФОП (2-3 групи спрощеного оподаткування), самозайнятих осіб¹⁵ тощо. Результати обмежень карантинних заходів щодо діяльності окремих видів креативних послуг відобразилися у зростанні збитку підприємств у 2020 р. та значного скорочення фінансових результатів (у 18 разів!) (рис. 3).

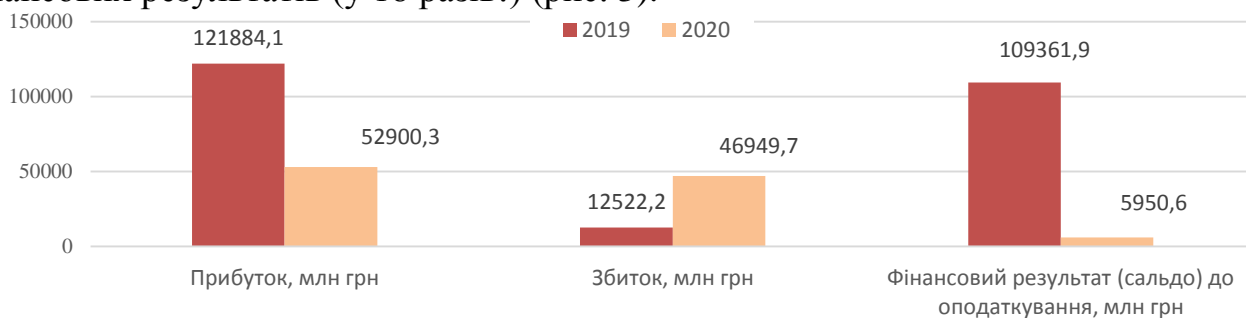

Рис. 3. Динаміка фінансових результатів до оподаткування підприємств сфери КП України у 2019-2020 рр.

Джерело: складено за даними¹⁶.

Причому частка прибуткових підприємств сфери КП скоротилася на 4 в.п. – з 69% до 65%. Можемо припустити, що розрахунок рівня тінізації за 2020 р. за методом збитковості підприємств покаже його суттєве зростання з огляду на

¹⁵ Відповідно до п.п. 14.1.226 п. 14.1 ст. 14 Податкового кодексу України самозайнята особа – платник податку, який є фізичною особою – підприємцем або провадить незалежну професійну діяльність за умови, що така особа не є працівником в межах такої підприємницької чи незалежної професійної діяльності. Незалежна професійна діяльність – участь фізичної особи у науковій, літературній, артистичній, художній, освітній або викладацькій діяльності, діяльність лікарів, приватних нотаріусів, приватних виконавців, адвокатів, арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів), аудиторів, бухгалтерів, оцінщиків, інженерів чи архітекторів, особи, зайнятої релігійною (місіонерською) діяльністю, іншою подібною діяльністю за умови, що така особа не є працівником або фізичною особою – підприємцем та використовує найману працю не більш як чотирьох фізичних осіб.

¹⁶ Державна служба статистики України. URL: ukrstat.gov.ua.

збільшення обсягів збитків та зниження фінансового результату підприємств. Водночас методика розрахунку рівня тінізації за методом збитковості підприємств потребує суттєвого доопрацювання в частині врахування результатів діяльності фізичних осіб-підприємців (ФОП), частка яких у національній економіці коливалася за період 2019-2020 рр. у діапазоні 84-80%, а у сфері креативних послуг (до якої входить 21% усіх суб'єктів господарювання економіки України) – становила 87%. Частка ФОП у сфері креативних послуг за регіонами України за період 2015-2019 рр. коливалася у діапазоні від 70 до 92%, причому з позитивним трендом до її підвищення у всіх областях України, окрім Луганської.

Водночас частка доданої вартості за витратами виробництва (що є по суті валовим доходом від операційної діяльності, скоригованим на субсидії та непрямі податки), створеної ФОПами у сфері КП у 2019 р становила 26 %, у той час, коли в економіці загалом вона становила 8%. Так, у секції J «Інформація та телекомунікації» частка ВДВ за витратами була 28%, у секції M «Професійна, наукова та технічна діяльність» – 12%, у секції P «Освіта» – 41%¹⁷, у секції R «Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок» – 23%. Саме ці 26 % доданої вартості за витратами сфери КП, виробленої ФОПами і знаходяться поза увагою офіційної методики оцінювання рівня тінізації креативного сектору методом збитковості підприємств. Не входять також до згаданої методики оцінювання тінізації діяльність фізичних осіб, або самозайнятих (чи фрілансерів). Вони виконують роботу легально, але у сфері неформальної зайнятості. Тому варто надалі удосконалювати методику оцінювання рівня тінізації сфери економіки за методом збитковості підприємств у частині охоплення в аналізі результатів діяльності всіх суб'єктів господарювання сфери.

Ступінь тінізації сектору послуг залежить також від способу використання форми оплати таких послуг (готівковий та безготівковий), так і статистичного обліку їх надання, офіційного та неформального працевлаштування осіб (офіційна робота за наймом, неформальна та часткова зайнятість, фріланс та аутсорсинг, робота на цифрових шерінгових платформах, аутстафінг тощо).

Результати динаміки питомої ваги неформально зайнятого населення в економіці та сфері КП у регіонах впродовж 2013-2020 рр. (рис. 4) показали швидші темпи зростання частки неформально зайнятих у сфері КП, ніж в економіці регіонів загалом. Було зафіксовано майже трикратне збільшення питомої ваги неформально зайнятого населення в сфері креативних послуг у м. Києві – 304%. Значне зростання неформально зайнятого населення у сфері КП спостерігалось також у Дніпропетровській (123%) та Миколаївській областях (112%). У інших регіонах фіксувалося зниження темпів росту неформально зайнятого населення у сфері КП.

Загальноукраїнські темпи скорочення питомої ваги неформально зайнятого населення в економіці за аналізований період становили 76% та 86%. Натомість вищі темпи зростання питомої ваги неформально зайнятого населення в економіці були властиві м. Києву – 313%, Дніпропетровській обл. – 127%, Миколаївській обл. – 125%, Луганській обл. – 117%, Запорізькій обл. – 115%, Одеській обл. – 104%.

¹⁷ Діяльність суб'єктів господарювання за 2019 рік. Статистичний збірник. 2020. Державна служба статистики України. URL: ukrstat.gov.ua

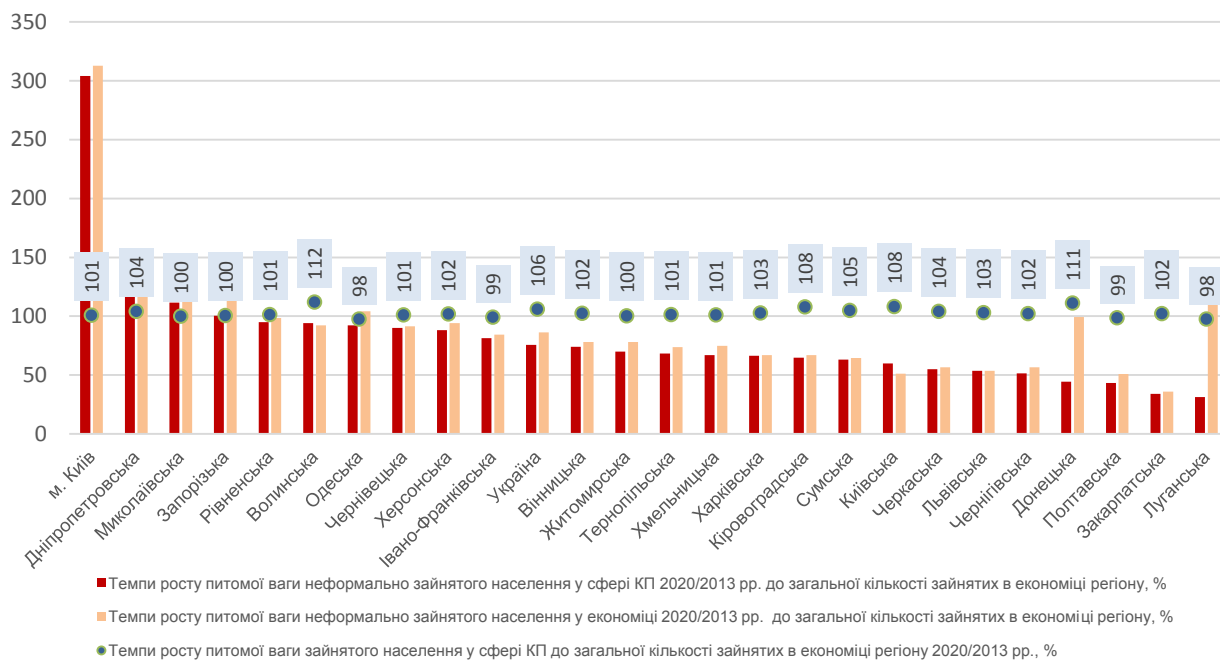

Рис. 4. Динаміка темпів росту/скорочення питомої ваги зайнятого населення у сфері КП, неформально зайнятого населення у сфері КП та економіці загалом за період 2013-2020 рр., %

Джерело: розраховано автором за даними¹⁸.

Такий взаємозв'язок динаміки частки неформальної зайнятості у сфері КП та економіки регіону у м. Києві, Дніпропетровській, Миколаївській областях, пояснюється сучасною структурою економіки, концентрацією зайнятого населення у креативній сфері та недостатньою розвиненістю інститутів легалізації бізнесу. Переважання темпів росту питомої ваги неформально зайнятого населення в економіці над сферою КП у Донецькій та Луганській областях зумовлене промисловою спеціалізацією економіки регіонів, скороченням чисельності зайнятих в економіці внаслідок збройного конфлікту, переїзду значної кількості працівників сфери КП (ІТ-фахівці, освітяни, театральні діячі, науковці та ін.). Значне зростання темпів неформальної зайнятості в місті Києві пояснюється гіпертрофованим ринком праці, більшими можливостями працевлаштування в тіншовому секторі, слабкістю дії механізмів легалізації бізнесу та тіншового ринку праці.

Як зазначають у Міністерстві економіки України, політика детінізації має базуватися передусім на засадах заохочення до ведення легального бізнесу, усунення першопричин, що зумовлюють перехід економічних агентів у тінь, створення державою стабільних сприятливих умов для збільшення суб'єктами господарювання економічної активності в легальній економіці, поліпшенню інвестиційного та підприємницького клімату в країні, а також попередження застосування економічними агентами недобросовісних дій, які мають злочинний та/або антисоціальний характер¹⁹.

¹⁸ Державна служба статистики України. URL: ukrstat.gov.ua

¹⁹ Загальні тенденції тіншової економіки в Україні у 2019 році. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України: сайт. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinovoiEkonomiki>

Тому в умовах неповноти офіційної інформації варто поєднувати розрахунки тінізації сфери КП за регіонами з детальнішим аналізом розвитку бізнес-середовища сфери креативних послуг, з даними соціологічних опитувань і звітів про результати діяльності окремих видів КП для отримання комплексної оцінки тіньової діяльності.

Водночас проблеми розвитку СКП пов'язані із кризовою ситуацією в економіці, з відносно недавньою інституціоналізацією сектору креативних індустрій України, його початковою стадією формування та недостатньою інвестиційною привабливістю, високою ризиковістю інвестицій, відсутністю венчурних фондів, несформованою стартап-екосистемою, недосконалою судовою системою, низьким рівнем захисту прав інтелектуальної власності, недостатньою забезпеченістю статистичними даними. Та навіть попри неповноту статистичних даних спостерігається поступове зростання ролі та значення сектору креативних послуг серед сфери послуг та економіки держави загалом.

Резервом активізації нарощення потенціалу сфери КП є детінізація діяльності на внутрішньому та зовнішньому ринках креативних послуг: створення умов для легального працевлаштування, оптимізації оподаткування доходів підприємців, застосування ефективних бізнес-моделей, збереження робочих місць та компетенцій фахівців для подолання наслідків впливу пандемії COVID-19 на сферу.

Позитивно оцінюємо низку заходів державної підтримки для розвитку сфери КП: податкові пільги на період коронакризи (зниження до 7% ПДВ для окремих секторів КП), фінансова допомога підприємцям які зазнали збитків від карантинних обмежень на локальному та національному рівнях тощо. Серед них особливо слід відмітити:

прийняття законів та підзаконних актів з підтримки креативних індустрій в умовах впливу пандемії COVID 19 за період червень-грудень 2020 р.²⁰, які дозволили реформувати ринок роялті в Україні, забезпечити авторам та правовласникам отримання справедливої винагороди роялті через ринкові механізми, виконання однієї з вимог для виключення зі «Списку 301» (перелік «країн-піратів»), відповідно до якого США встановлює експортні санкції; мінімізувати податкові платежі тощо. Зниження ставки ПДВ до 7% для креативних індустрій з 2021 р. дозволило зберегти підприємствам окремих секторів креативних послуг більший обсяг оборотного капіталу для його реінвестиції;

включення сектору креативних індустрій до документів стратегічного планування з метою просування культурних цінностей та історичної спадщини, стимулювання креативних індустрій та зайнятості в них, підтримки інвестування у інфраструктуру для розвитку людського капіталу, формування позитивних екстерналій для регіональної та місцевої економіки; диверсифікація економіки міст шляхом відкриття центрів креативної економіки та центрів культурних послуг

²⁰ Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо державної підтримки культури, туризму та креативних індустрій : Закон України від 04.11.2020 № 962-IX. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T200962.html; Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо підтримки та підвищення міжнародної конкурентоспроможності галузі відео- та кіновиробництва : Закон України № 821-IX від 21 липня 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/821-20#Text>; Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо державної підтримки сфери культури, креативних індустрій, туризму, малого та середнього бізнесу у зв'язку з дією обмежувальних заходів, пов'язаних із поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19) : Закон України №692-IX від 16.06.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/692-20#Text>; Про заходи щодо підтримки сфери культури, охорони культурної спадщини, розвитку креативних індустрій та туризму: Указ Президента України №329/2020 від 18.08.2020 р. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3292020-34717>.

(хабів), центрів креативної економіки), що відповідають сучасним принципам впровадження стратегії смарт-спеціалізації. Активізація ендogenous потенціалу і підтримка конкурентних переваг є головними чинниками інновацій у сфері креативних послуг. Критичний огляд змісту стратегічних документів наведено у Додатку 1.

Для покращення якості бізнес-середовища та сприяння детінізації сфери КП **рекомендуємо Верховній Раді України:**

ухвалити Закон України про відтермінування запровадження обов'язкових РРО (реєстраторів розрахункових операцій) для підприємців «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо спрощення ведення господарської діяльності, підвищення її прозорості та створення умов для розвитку малого бізнесу»²¹ або ж альтернативного «Про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо відтермінування строків розширеного застосування реєстраторів розрахункових операцій платниками єдиного податку)»²². Адже окремі сектори креативних послуг ще не відновилися після коронакризи, а тому потребують відтермінування таких рішень або стимулювання підприємців до впровадження РРО для окремих секторів креативних індустрій.

Водночас, щоб забезпечити реалізацію поставлених стратегічних цілей розвитку креативного сектору у контексті його детінізації слід забезпечити комплексні заходи на різних рівнях формування та здійснення виваженої політики. Результати досліджень дають підстави для низки пропозицій щодо детінізації зайнятості працівників сфери креативних послуг.

Комітету Верховної Ради України з питань економічного розвитку з метою врегулювання неформальної зайнятості, у тому числі й діяльності фрілансерів, самозайнятих осіб слід:

- сприяти законодавчому регулюванню поняття «фрилансу», «фрилансерів» як окремої форми господарської діяльності (яке за змістом відповідає самозайнятим особам) для уніфікації його використання у документах стратегічного планування, сприяти статистичному забезпеченню даних щодо самозайнятих за видами економічної діяльності, що належать до сфери КП та розробити заходи щодо зниження неформальної зайнятості у цій сфері;
- стимулювати прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання деяких нестандартних форм зайнятості»²³, положення якого стосуються запровадження форми трудового договору з нефіксованим робочим часом, гарантування мінімальної зайнятості працедавцем (32 год.), соціального пакету, сплати ЄСВ за фактично відпрацьовані години та осучаснення державної політики у сфері трудових відносин. Станом на сьогодні усталеною практикою є взаємодія між

²¹ Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо спрощення ведення господарської діяльності, підвищення її прозорості та створення умов для розвитку малого бізнесу : проект Закону України №5866-1 від 10.09.2021. *Законодавство України*: сайт. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72746

²² Про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо відтермінування строків розширеного застосування реєстраторів розрахункових операцій платниками єдиного податку) : проект Закону України № 6376 від 02.12.2021. *Законодавство України*: сайт. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73334

²³ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання деяких нестандартних форм зайнятості : проект Закону України №5161 від 25.02.2021. *Законодавство України*: сайт. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71242

роботодавцем та фрілансером на підставі укладання господарсько-правових договорів як з ФОП. Вважаємо за доцільне доповнити законопроект №5161 відповідними положеннями щодо мотивування роботодавців переходити до укладення трудових договорів з нефіксованим робочим часом з фрілансерами, оскільки у теперішній редакції таких переваг для роботодавця не передбачено. Водночас більшість фрілансерів працюють на іноземного працедавця, тож для вітчизняного працедавця слід розробити мотиваційні переваги. Також слід узгодити між собою особливості функціонування форми «трудоного договору з нефіксованим робочим часом» та гібридної формою трудового договору і цивільно-правової угоди – «гіг-контракту», який передбачено Законом України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки»²⁴ у середовищі Дія Сіті;

- забезпечити механізм залучення фрілансерів креативних індустрій до онлайн-екосистеми стартапів Дія Сіті на пільгових засадах. Адже на початку формування віртуального правового середовища Дія Сіті йшлося про залучення до нього е-резидентів – працівників інших секторів креативних послуг, відмінних від ІТ-сектору.

Комітету Верховної Ради України з питань гуманітарної та інформаційної політики:

- сприяти розробці й прийняттю Закону України «Про національний культурно-креативний продукт», який повинен врахувати існуючі нововведення у креативних індустріях та сприяти просуванню такого продукту як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Це дасть можливість виходу з тіні та належного захисту діяльності низки народних майстрів, митців, креативних підприємців тощо.

Подальша ефективність розвитку сфери КП полягає у *спільній координованій діяльності* Міністерства культури та інформаційної політики України, Міністерства економіки України та Міністерства освіти і науки України, Міністерства цифрової трансформації України.

Оскільки Рада з розвитку креативної економіки займатиметься розробленням стратегії креативних індустрій спільно з експертами, то рекомендуємо достатньо уваги приділити питанню детінізації креативних індустрій, формуванню нового переліку професій (особливо у сфері креативних індустрій), забезпечити координацію цілей та заходів, спрямованих на розвиток сфери креативних послуг, аналізованих стратегій національного та секторального рівнів (Додаток 1), удосконалення статистичного супроводу та покращення якості культурно-креативної аналітики.

Міністерству культури та інформаційної політики України:

- внести зміни до Розпорядження КМУ № 265-р від 24.04.2020 р. у частині розширення переліку видів економічної діяльності, які належать до креативних індустрій шляхом введення до нього виду діяльності «91.03 Діяльність із охорони та використання пам'яток історії, будівель та інших

²⁴ Про стимулювання розвитку цифрової економіки :Закон України №1667-IX від 15.07.2021. *Законодавство України*: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-IX#Text>

- пам'яток культури», який відноситься до культурної спадщини, що дозволить комплексно вирішувати поставлені стратегічні завдання у ДСРР до 2027 р. та у НЕС на період до 2030 р.; розширити також перелік, додавши ремесла, види економічної діяльності класів за КВЕД: «16.29. Виробництво інших виробів з деревини; виготовлення виробів з корка, соломки та рослинних матеріалів для плетіння»; «14.19. Виробництво іншого одягу й аксесуарів», які належать до категорії «народні художні промисли». Доповнити перелік також видами економічної діяльності 85.52. «Мистецька освіта» класами: 85.10. «Дошкільна освіта», 85.31. «Загальна середня освіта», 85.42. «Вища освіта», які включають підготовку та надання освітніх послуг для здобуття знань у сфері культури (мистецтва) та креативних індустрій. Такий підхід узгоджуватиметься із світовими практиками, які розглядають ланцюг формування додаткової вартості креативного продукту чи послуги ширше, аніж етап «створення» (до якого належить затверджений Кабінетом Міністрів України перелік з 34 креативних видів економічної діяльності). Тісний зв'язок між наявністю та охороною культурної спадщини з розвитком культури та креативу, культурним туризмом передбачає внесення виду економічної діяльності 91.03 «Діяльність із охорони та використання пам'яток історії, будівель та інших пам'яток культури» до переліку видів економічної діяльності, які належать до креативних індустрій для належного його представлення та формування цілісної креативної екосистеми України. А тому, наявний перелік креативних індустрій потребує доповнення запропонованими видами діяльності з метою формування цілісної екосистеми та підготовки до інвентаризації та цифровізації об'єктів культурних пам'яток як це передбачено виконання національних завдань Цілі сталого розвитку № 11.3 (UN SDG);
- розробити методичку картографування (мапування) креативних індустрій на національному, регіональному та місцевому рівнях,
  - актуалізувати стратегічні та операційні цілі Довгострокової стратегії розвитку української культури – стратегії реформ, модернізувати зміст культурної політики в контексті розвитку та підтримки креативних індустрій; розробити відповідний план заходів та узгодити завдання із секторальними стратегіями, програмами, планами, доповнити переліком відповідних показників для моніторингу та оцінювання. Доцільно доповнити Стратегію розвитку культури чітким часовим горизонтом, просторовими аспектами реалізації культурних ініціатив (культурні простори, креативні міста та регіони) та механізмами узгодження стратегічного, програмного та бюджетного планування;
  - розробити Стратегію розвитку креативних індустрій України до 2027 року, яку доцільно узгодити із Національною економічною стратегією на період до 2030 р., Державною стратегією регіонального розвитку України на 2021-2027 рр., Стратегією розвитку культури, Експортною стратегією України;
  - запровадити комплексну програму державної підтримки, спрямованої на розвиток креативної екосистеми: центрів креативної економіки, центрів культурних послуг, коворкінгів, креативних хабів, мейкерспейсів тощо;

- сприяти розробці програм визнання діяльності та досягнень у креативних індустріях на вітчизняному рівні, запровадження державних конкурсів та нагород для всіх напрямів креативних індустрій;
- сприяти створенню на основі УКФ (або на основі Директорату креативних індустрій) наукового центру для впровадження культурно-креативної аналітики за стандартами CDIS ЮНЕСКО та Євростату;
- запровадити спільно з Державною службою статистики України моніторингу розвитку креативних індустрій з вільним доступом до даних. Для покращення існуючої статистичної бази креативних індустрій слід забезпечити збір та доступ до даних а рівні розділів видів економічної діяльності (а не лише на рівні секцій за КВЕД) за економічними показниками як ВРП, ВДВ, зайнятість населення;
- розробити політику брендингу національної культурної спадщини та дизайну привабливих для культурного туризму територій.

Міністерству економіки України:

- актуалізувати методику оцінки рівня тінізації економіки України, включити до методичного підходу оцінки тінізації за методом збитковості підприємств ФОПи та самозайнятих осіб, частка яких у креативних індустріях є високою, здійснювати оцінку тінізації ключових видів діяльності, у тому числі й креативних індустрій;
- розробити привабливі умови для детінізації діяльності самозайнятих осіб та фрілансерів в креативних індустріях;
- сприяти зниженню неформальній зайнятості шляхом створення нових робочих місць у креативних індустріях шляхом оновлення й розширення переліку видів професій, які не мають відповідників в Україні, але широко застосовуються у світі, та розробити рекомендації з відповідності віднесення нових професій видам економічної діяльності, які здійснюються підприємствами та ФОПами, самозайнятими особами;
- внести зміни до національного класифікатора професій ДК 003:2010 у зв'язку з утворенням нових назв професій та посад, зумовлених розвитком нових видів економічної діяльності та технологій (культурний менеджер, контент-креатор, шоуранер, менеджер соціальних мереж тощо), а також узгодити національний класифікатор з Міжнародною стандартною класифікацією занять (ISCO-08);
- стимулювати різні форми фінансування культурних проектів, окрім грантів УКФ шляхом запровадження меценатства у сфері КП, надання податкових пільг спонсорам, донорам, інвесторам культурних та креативних проектів, сприяти залученню венчурного капіталу;
- розробити та прийняти державну програму щодо детінізації неформальної зайнятості;
- під час розробки Експортної стратегії України на наступний період (з 2022 р.) включити пріоритетні напрями стимулювання експорту креативних послуг, сприяти їх цифровізації та захисту авторського права за міжнародними стандартами. До переліку креативних послуг слід залучити інші сектори, які

не були залучені у попередньому програмному періоді. Більше уваги слід також приділити захисту прав інтелектуальної власності на українські креативні продукти та послуги;

- сприяти підвищенню уваги та обізнаності щодо захисту прав інтелектуальної власності у контексті Угоди з ЄС, дотримання авторського права для сфери КП.

Міністерству освіти та науки України:

- впроваджувати сучасні навчальні програми з мистецької освіти; сприяти міжнародним обмінам студентів мистецьких програм, студентів-культурологів тощо;
- впровадити у навчальні програми підприємницькі курси для зміцнення ділових компетенцій, необхідних для участі в міжнародній торгівлі тощо;
- сприяти інтеграції формальної та неформальної мистецької освіти, впровадження STEAM-освіти у вітчизняних школах, модернізувати університетські програми тощо;
- забезпечити підтримку та визнання «неформальної освіти» у сфері креативних індустрій, яка є відповіддю на запит ринку щодо актуальних знань, бажання самоосвіти та відповідає інклюзивному характеру організації креативної економіки. Це сприятиме кращій зайнятості у СКП, кадровій підготовці, підтримці талантів та їх збереженню у креативній екосистемі.

Міністерству розвитку громад та територій України:

- розробити локальні детермінанти та критерії для формування креативних регіонів та креативних міст;
- сприяти забезпеченню територіальної доступності надання базових культурних послуг в контексті децентралізації;
- сприяти формуванню креативної екосистеми та арт-кластерів, креативних просторів, хабів, центрів креативної економіки особливо тим, які мають найбільший потенціал для розвитку, стимулювати співпрацю між ними у реалізації спільних освітніх, професійних проектів, сприяти мобільності для фахівців на національному та міжнародному рівнях із врахуванням обмежень, зумовлених пандемією COVID-19;
- сприяти на місцевому рівні розвитку центрів надання культурних послуг шляхом залучення громад до мікрогрантів, кредитування проектів тощо.

Міністерству цифрової трансформації України:

- сприяти інтеграції цифрових технологій та сфери креативних послуг: оцифруванню культурної спадщини, створенню реєстрів цих об'єктів із відповідним рівнем кіберзахисту, сформувати цифрові реєстри авторів та їхніх виробів (картин, музичних творів, народних художніх промислів тощо);
- сприяти інтеграції цифрових технологій у креативні індустрії, у тому числі підтримувати розвиток цифрового мистецтва (поширення інвестування в NFT, розвиток технологій блокчейну тощо).

Автор:

к.е.н., с.н.с. відділу просторового розвитку

С.Д. Щеглюк

Аналіз стратегічних документів розвитку сфери креативних послуг в Україні

Проаналізовано основні стратегічні документи, що впливають на розвиток сфери креативних послуг: Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 рр.; Національна економічна стратегія на період до 2030 року; Довгострокова стратегія розвитку української культури – стратегія реформ; Експортна стратегія України («дорожня карта» стратегічного розвитку торгівлі) на 2017-2021 роки.

Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 рр. – завдання «Розвиток креативних індустрій» оперативної цілі 2 «Сприяння розвитку підприємництва, підтримка інтернаціоналізації бізнесу в секторі малого та середнього підприємництва» є у складі стратегічної цілі II. «Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів». Визнано вагоме значення використання потенціалу креативних індустрій для розвитку приморських територій, продовження тривалості курортного сезону, використання етнонаціонального різноманіття для покращення туристичних можливостей регіонів тощо. Водночас звужено трактування креативних індустрій та відсутні завдання щодо формування центрів креативної економіки.

*Національна економічна стратегія на період до 2030 року*²⁵, де креативні індустрії об'єднані з туризмом в один напрям стратегії «Креативні індустрії та індустрія гостинності». Причому інший стратегічний напрям «Якість життя» містить пропозиції щодо розвитку окремих видів діяльності, що належать до креативних індустрій, а напрям «Цифрова економіка» передбачає розвиток таких видів економічної діяльності, які не знайшли свого відображення в попередніх стратегічних напрямках і також належать до креативних індустрій.

У стратегічній цілі 2 «Створити конкурентоспроможну креативну економіку для збалансованого розвитку України» напрям «Креативні індустрії та індустрія гостинності» серед пріоритетних секторів КП України виділено такі: народні художні промисли, дизайн, концертна та музична індустрія.

У стратегічному напрямі «Цифрова економіка» результатом реалізації стратегічної цілі 4 «Створення нових можливостей для реалізації людського капіталу, розвитку інноваційних, креативних та «цифрових» індустрій і бізнесу» передбачено цифровізацію креативних індустрій, підвищення рівня цифрових навичок та зростання кількості фрилансерів на 1 млн осіб. Для цього першочергово слід внести в законодавче поле визначення поняття «фрилансер», особливостей його праці та сприяти усуненню ризиків прекарізації (незахищеності результатів праці у результаті появи атипових форм зайнятості в офіційному та тіньовому сегментах ринку праці), з якими зустрічаються фрилансери, особливо в карантинний період.

У стратегічному напрямі «Культурно-ціннісна трансформація України» стратегічною ціллю «Забезпечення умов для встановлення об'єднувальної культурної парадигми в Україні» передбачено досягнення показника залучення до культурних практик дорослого населення України понад 65%.

У стратегічному напрямі «Якість життя» культура є однією із шести стратегічних цілей. За стратегічною ціллю 2 «Створення сприятливої екосистеми для реалізації культурного потенціалу, ефективного використання економічного потенціалу культурної спадщини» передбачено реалізацію завдань щодо розвитку національної пам'яті, засобів масової інформації, культурної спадщини, мистецтва (кіноіндустрія), мовної політики, мистецької освіти. Водночас у цій стратегічній цілі складові «національна пам'ять», «культурна спадщина» та «мовна політика» за змістом завдань краще було б перенести, на нашу думку, до стратегічного напрямку «Культурно-ціннісна трансформація України».

Саме у цьому стратегічному документі зосереджено увагу на легалізації зайнятості у сфері креативних послуг, запропоновано шляхи вирішення проблеми піратства, але водночас відсутній план заходів з деталізацією за роками реалізації, а також належний перелік показників для моніторингу та оцінювання.

²⁵ Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року : постанова Кабінету Міністрів України від 03 березня 2021 р. № 179. *Урядовий портал*: сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179>

Декомпозиція за складовими креативних індустрій у стратегічних цілях та заходах їхнього розвитку заважатиме дотриманню єдиного регламентованого переліку видів діяльності креативних індустрій в Україні, не сприятиме сприйняттю цілісності креативних індустрій як національної екосистеми, проведенню комплексних аналітичних досліджень, призводитиме до домінування в державній підтримці окремих видів креативних індустрій над іншими, штучно розмежовуватиме культурні (некомерційні) та креативні (комерційні) індустрії, закріплюватиме роздробленість у середовищі працівників креативних індустрій тощо.

У *Довгостроковій стратегії розвитку української культури – стратегії реформ*²⁶ креативні індустрії не отримали належного відображення, а тому стратегічний напрям реформ, яким передбачено «підтримку інновацій, нових знань, креативних індустрій, що відповідають викликам XXI століття», потребує актуалізації, наповнення та синхронізації із завданнями вищезазначених стратегічних документів, а також відповідного плану заходів із зазначенням періоду, обсягів фінансування та моніторингу оцінювання досягнення поставлених цілей. Доцільно посилити *Довгострокову стратегію розвитку української культури – стратегію реформ* введенням чітким часовим горизонтом, просторовими аспектами (культурні простори, креативні міста та регіони), механізмами узгодження стратегічного, програмного та бюджетного планування.

*Експортна стратегія України («дорожня карта» стратегічного розвитку торгівлі) на 2017-2021 роки*²⁷ відносила до перспективних секторів економіки для розвитку експорту такі, що належать до креативних послуг: інформаційні та комунікаційні технології, креативні індустрії (легка промисловість; послуги індустрії моди та дизайну; аудіовізуальні послуги (кінематограф, телебачення, радіомовлення, кіноіндустрія, видавничі та інші виконавські і візуальні мистецтва); культурні і цифрові послуги (реклама та зв'язки з громадськістю); образотворче і сценічне мистецтво; традиційна культура (творчі ремесла, декоративно-прикладне мистецтво, фестивалі); пам'ятки культурної спадщини (бібліотеки, пам'ятки археології, музеї та виставки). Такий поділ креативних індустрій зумовлений структурою Класифікації зовнішньоекономічних послуг (КЗЕП) України. Водночас креативні послуги відсутні в затвердженому переліку основних показників ефективності реалізації Експортної стратегії. У Звіті про стан виконання плану завдань і заходів з реалізації Експортної стратегії України за 2019 рік та у Звіті про виконання Плану завдань і заходів з реалізації Експортної стратегії України за 2019 р. не наведено даних щодо експорту креативних послуг України, а подано лише перелік низки регіональних і локальних ініціатив, реалізованих та планованих заходів.

Водночас у 2019 р. була розроблена секторальна Експортна стратегія для сектору креативних індустрій на 2019-2023 рр.²⁸, в якій відображено бачення та стратегічні цілі розвитку креативних індустрій через їхню консолідацію, модернізацію та інтернаціоналізацію як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. У цій стратегії у фокусі перебувають аудіовізуальний, музичний сектори, мода, дизайн зі значним потенціалом для зовнішньої торгівлі. Серед завдань детінізації сектору представлено лише заходи щодо посилення системи охорони прав інтелектуальної власності, оптимізацію співпраці Національного офісу інтелектуальної власності (НОІВ) та організацій колективного управління (ОКУ) для підвищення ефективності діяльності через удосконалення реагування на потреби індустрії (включно з боротьбою з інтернет-піратством, підробками, плагіатом тощо) та моніторингу заходів протидії порушенням прав інтелектуальної власності, а також легалізацію міжнародних платіжних систем в Україні.

Отже, різними міністерствами докладено значних зусиль до створення стратегічних документів розвитку креативних послуг та їхньої детінізації. Але такі різнопланові за змістом, часовими горизонтами й управлінськими рішеннями документи потребують системної

²⁶ Про схвалення Довгострокової стратегії розвитку української культури – стратегії реформ : розпорядження Кабінету Міністрів України № 119-р від 1 лютого 2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119-2016-%D1%80#Text>.

²⁷ Експортна стратегія України («дорожня карта» стратегічного розвитку торгівлі) на 2017-2021 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 р. № 1017-р. Урядовий портал: сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-eksportnoyi-strategiyi-ukrayini-dorozhnoyi-karti-strategichnogo-rozvitku-torgivli-na-20172021-roki>

²⁸ Експортна стратегія для сектору креативних індустрій на 2019-2023 рр. *Міністерство економіки України*: сайт. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=994b0513-1759-4b3b-a80a-0e70f015017d&tag=CektorKreativnikhIndustrii>

координації між Міністерством культури та інформаційної політики України, Міністерством розвитку громад та територій України, Міністерством економіки України. Таким координатором повинна стати Рада з розвитку креативної економіки, яка має сприяє вирішенню проблемних питань і стимулювати сферу КП. Вважаємо, що загалом в аналізованих стратегічних документах недостатньо уваги приділено питанням: детінізації сфери креативних послуг, які мають свої особливості та специфіку застосування дистанційної та вільної зайнятості (фрилансерства, дистанційної роботи на цифрових платформах, формування креативних екосистем тощо); проблемам відсутності доступу вітчизняних фрилансерів до платіжної системи PayPal (на вхід); складності доведення фактів розрахунків з фрилансером за допомогою альтернативних способів розрахунків через мережу та міжнародні платіжні системи тощо.